

วารสารศาสตร์เชิงทางออกกับการพัฒนาเครื่องมือประเมินคุณภาพสื่อ: กรณีศึกษาการรายงานข่าว
เศรษฐกิจครัวเรือนของไทยพีบีเอส

SOLUTION JOURNALISM AND THE DEVELOPMENT OF MEDIA QUALITY ASSESSMENT
TOOLS: A CASE STUDY OF HOUSEHOLD ECONOMIC

อภิสิทธิ์ ศุภกิจเจริญ¹ และ สกุลศรี ศรีสารคาม²

¹คณะสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง

²คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Apisit Supakitcharoen¹ and Sakulsri Srisaracam²

¹Faculty of Mass Communication, Ramkhamhaeng University

²Faculty of Communication Arts, Chulalongkorn University

(Received: August 13, 2024; Revised: September 26, 2025; Accepted: December 22, 2025)

บทคัดย่อ

การระบาดของโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจอย่างรุนแรง โดยเฉพาะในระดับครัวเรือนของประเทศไทย ไทยพีบีเอสในฐานะสื่อสาธารณะได้กำหนด "เศรษฐกิจปากท้อง" เป็นวาระหลักของการนำเสนอข่าวในปี 2564 เพื่อสะท้อนปัญหาและนำเสนอทางออกให้ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การรายงานข่าวของไทยพีบีเอสในประเด็นเศรษฐกิจครัวเรือน และพัฒนาเครื่องมืออินเตอร์สื่อเชิงคุณภาพเพื่อประเมินการทำงานขององค์กร

การวิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ศึกษาข่าวจาก 3 แพลตฟอร์ม ได้แก่ โทรศัพท์ เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ จำนวน 3,996 ชิ้น โดยใช้กรอบการนำเสนอ Inform-Explain-Solution ผลการวิจัยพบว่า ร้อยละ 68.9 ของเนื้อหาเน้นการเสนอทางออก ร้อยละ 19.3 เป็นเนื้อหาเชิงอธิบาย และร้อยละ 6.5 เน้นการให้ข้อมูล โดยใช้กรณีศึกษาที่ปฏิบัติได้จริง ช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจปัญหา เห็นกระบวนการแก้ไข และปรับตัวด้านอาชีพและรายได้ และสะท้อนแนวคิดวารสารศาสตร์อธิบายความ (Explanatory Journalism) ผ่านการให้ข้อมูลจากหลายแหล่งและการอธิบายบริบทเชิงลึก ทำให้สังคมเข้าใจสถานการณ์อย่างมีเหตุผลและสามารถใช้ข้อมูลปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้พัฒนาระบบ Machine Learning ร่วมกับ NECTEC โดยใช้กรอบ “ให้รู้-ให้คำอธิบาย-ให้ทางออก” กำกับข้อมูลข่าวจำนวน 6,121 ข้อความ เพื่อจำแนกประเภทข่าวแบบอัตโนมัติ และปรับปรุงโมเดลจนมีความแม่นยำร้อยละ 79 ถือเป็นต้นแบบการผสมผสานการวิเคราะห์เชิงคุณภาพและเชิงปริมาณกับเทคโนโลยี ML เพื่อยกระดับคุณภาพการทำงานเชิงบรรณาธิการ และสร้างฐานข้อมูลมาตรฐานที่สามารถใช้ประเมินคุณภาพข่าวเชิงสาธารณะได้อย่างเป็นระบบในระยะยาว ในการส่งเสริมความเข้าใจและสนับสนุนการแก้ปัญหาสังคมในยุคหลังโควิด-19 อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: เศรษฐกิจครัวเรือน, การรายงานข่าว, วารสารศาสตร์เชิงทางออก, ระบบประเมินข่าว

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic has had a severe economic impact, particularly at the household level in Thailand. Thai PBS, as a public media organization, prioritized "household economy" as its main news agenda in 2021 to address public concerns and propose solutions for affected communities. This research aims to analyze Thai PBS's news reporting strategies on household economic issues and develop a quality media monitoring tool to evaluate organizational performance.

A content analysis was conducted on 3,996 news items across three platforms—television, website, and social media—using the Inform–Explain–Solution framework. Findings revealed that 68.9% of the content focused on solutions, 19.3% on explanation, and 6.5% on information delivery. The solution-oriented reports frequently employed actionable case studies, enabling audiences to better understand problems, visualize problem-solving processes, and adapt in terms of livelihood and income. The results also reflect the principles of explanatory journalism by presenting information from multiple sources and providing in-depth context, thereby fostering rational understanding and enabling the public to respond effectively to crises.

Furthermore, this study developed a Machine Learning (ML) system in collaboration with NECTEC using the "Inform–Explain–Solution" framework to label 6,121 news items for automated classification, achieving an accuracy rate of 79%. This work represents a pioneering integration of qualitative and quantitative content analysis with ML technology to enhance editorial decision-making, create standardized datasets, and provide a systematic approach for evaluating public service news quality. The findings underscore the role of Thai PBS in promoting public understanding and supporting effective social problem-solving in the post-pandemic era.

Keywords: household economy, news reporting, solution journalism, news monitoring

บทนำ

ในช่วงของการระบาดของโควิด-19 ปัญหาเศรษฐกิจกลายเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อประชาชนในหลายระดับ สถานีโทรทัศน์ไทยพีบีเอสซึ่งเป็นสื่อสาธารณะ ได้กำหนดวาระหลักในการนำเสนอข่าวในเรื่อง "ปากท้อง" โดยเน้นเศรษฐกิจครัวเรือนในมิติต่าง ๆ เพื่อสะท้อนความเดือดร้อนของประชาชนและเสนอแนวทางแก้ไขที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ซึ่งประเด็นนี้ก็สอดคล้องกับผลสำรวจความต้องการของประชาชน พ.ศ. 2564 โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ(2564) ที่ประชาชนร้อยละ 79.4 เห็นว่าต้องการให้รัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหาค่าครองชีพสูง รองลงมาคือ การเพิ่มมาตรการและสวัสดิการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาปากท้อง งานวิจัยนี้จึงมุ่งวิเคราะห์การรายงานข่าวในประเด็นดังกล่าว และพัฒนาระบบการมอนิเตอร์สื่อ (Media Monitoring) เพื่อประเมินประสิทธิภาพและบทบาทการทำงานของไทยพีบีเอสในการตอบสนองความต้องการของสังคม

แนวทางการวิจัยเน้นการพัฒนากรอบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่แบ่งข่าวออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ข่าวที่ให้ข้อมูล (Inform) เพื่อรายงานเหตุการณ์ ข่าวที่ให้คำอธิบาย (Explain) เพื่อเพิ่มบริบทและความเข้าใจ และข่าวที่ให้ทางออก (Solution) เพื่อเน้นแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยผสมผสานกรอบการวิเคราะห์นี้เข้ากับการพัฒนาเทคโนโลยี Machine Learning เพื่อสร้างระบบฐานข้อมูลอัตโนมัติที่ช่วยจำแนกและประเมินคุณภาพข่าวอย่างเป็นระบบ

การศึกษานี้นำกรอบการวิเคราะห์ข่าว "ปากท้อง" ซึ่งเป็นวาระหลักของไทยพีบีเอส มาเป็นต้นแบบในการพัฒนาเครื่องมือประเมินคุณภาพสื่อ เพื่อเสริมสร้างบทบาทของไทยพีบีเอสในฐานะสื่อที่ช่วยแก้ปัญหาสังคมและสร้างผลกระทบเชิงบวกในระยะยาว งานวิจัยนี้ยังช่วยสนับสนุนการพัฒนาสื่อมวลชนให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนและขับเคลื่อนประเด็นสำคัญในช่วงหลังโควิด-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทบทวนวรรณกรรม

1. **แนวคิดวารสารศาสตร์ทางออก (Solution Journalism)** นิยามโดย Solution Journalism Network ว่าเป็นกระบวนการรายงานข่าวเชิงลึกที่มุ่งค้นคว้า อธิบาย และนำเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาสังคม โดยไม่เพียงแต่รายงานปัญหา แต่ยังขยายความถึงวิธีการตอบโต้และแก้ไขปัญหา เช่น ใครที่กำลังแก้ปัญหา พวกเขาทำอย่างไร และกระบวนการแก้ปัญานั้นเป็นอย่างไร (Solution Journalism Network, 2020) การรายงานข่าวลักษณะนี้เน้นการอธิบายวิธีการแก้ปัญหา ไม่ว่าจะเป็นกรณีที่ประสบความสำเร็จหรือมีข้อจำกัด เพื่อให้ผู้รับสารเห็นแนวทางในการนำไปพัฒนาต่อได้ (McIntyre & Gyldensted, 2017) ทั้งนี้ Solution Journalism ยังเป็นการรายงานที่อิงหลักฐานเชิงประจักษ์ (evidence-based) โดยใช้ข้อมูลเพื่อเน้นการหาทางออกของปัญหาในระดับสังคมและโลก ซึ่งประกอบด้วย 4 เสาหลักสำคัญ ได้แก่ **การมุ่งเน้นวิธีแก้ปัญหา (Focus on Response to Social Problem)** โดยอธิบายวิธีแก้ปัญหาอย่างละเอียดถึงประสิทธิภาพและผลลัพธ์ **การให้เนื้อหาที่ลึกซึ้ง (Offering Insight)** เพื่อขยายมุมมองและสร้างคำถามใหม่ **การใช้หลักฐาน (Use of Evidence)** เพื่อยืนยันข้อเท็จจริง และ **การรายงานข้อจำกัด (Reporting on Limitations)** เพื่ออธิบายอุปสรรคหรือเหตุผลที่กระบวนการแก้ปัญหาอาจไม่สมบูรณ์ (McIntyre & Gyldensted, 2017; Solution Journalism Network, 2020) ตัวอย่างที่ชัดเจน เช่น การรายงานของ Next City เกี่ยวกับการแก้ปัญหาหิมะบนทางเท้าในเมือง Syracuse, New York โดยใช้ข้อมูลและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานท้องถิ่นเพื่อออกแบบแนวทางแก้ปัญหายั่งยืน ทั้งในเชิงงบประมาณและการปฏิบัติจริง (Varma, 2017).

จากงานวิจัยโดย McIntyre & Lough (2019) พบว่า Solution Journalism มุ่งเน้นการสร้างสมดุลในการรายงานระหว่างความสำเร็จและความล้มเหลวของการแก้ปัญหา เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจสถานการณ์รอบด้าน อีกทั้งยังเน้นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมและอภิปรายในประเด็นปัญหาสังคมอย่างสร้างสรรค์ มากกว่าการโต้เถียงด้วยความขัดแย้ง การรายงานข่าวลักษณะนี้ยังช่วยลดความเบื่อหน่ายของผู้รับสารที่เกิดจากการบริโภคข่าวร้ายซ้ำ ๆ โดยเน้นการ Empower ผู้อ่านผ่านข้อมูลเชิงกระบวนการ และการสร้างแรงบันดาลใจในระดับชุมชน อย่างไรก็ตาม Solution Journalism ไม่ใช่ข่าวที่มุ่งสร้างความรู้สึกลึกซึ้งหรือชื่นชมความสำเร็จส่วนบุคคล แต่ต้องมุ่งเน้นกระบวนการแก้ปัญหาที่มีข้อมูลสนับสนุนรอบด้านและสามารถนำไปปรับใช้ในบริบทที่หลากหลายได้ (McIntyre & Gyldensted, 2017)

2. แนวคิดการรายงานข่าวอธิบายความ (Explanatory Journalism)

การรายงานข่าวในยุคดิจิทัลได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากความต้องการให้ข้อมูลที่กระชับและทันสมัยเพื่อแข่งขันกับความเร็วของการสื่อสารออนไลน์ อย่างไรก็ตาม การเน้นเพียงความรวดเร็วกลับถูกวิพากษ์ว่าขาดการให้ข้อมูลเชิงลึกที่เพียงพอ (Viřňovský & Bielík, 2021) แนวคิด "วารสารศาสตร์อธิบายความ" (Explanatory Journalism) จึงเกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยการทำงานของวารสารศาสตร์ลักษณะนี้มุ่งเน้นการขยายความ เจาะลึก และให้ความหมายต่อประเด็นต่าง ๆ ในสังคมอย่างรอบด้าน รวมถึงการตั้งคำถามต่อความเชื่อที่อาจไม่สมเหตุสมผล เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าใจสถานการณ์ที่ซับซ้อนผ่านข้อมูลและหลักฐานที่ชัดเจน

วารสารศาสตร์อธิบายความมีความสำคัญยิ่งในยุคข้อมูลหลากหลายและข่าวปลอม ซึ่งการให้ข้อมูลที่ลึกซึ้งช่วยให้ผู้รับสารมีเหตุผลและสามารถประเมินสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ Clack (2020) อ้างถึงบทบาทของ Gene Patterson บรรณาธิการข่าว Tampa Bay Times ว่า การรายงานข่าวแบบอธิบายความเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจประเด็นซับซ้อนและเทคนิคต่าง ๆ ได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในช่วงวิกฤต เช่น การระบาดของโควิด-19 ซึ่งจำเป็นต้องใช้วารสารศาสตร์ประเภทนี้เพื่อประโยชน์สาธารณะ Hudak (2016) ยังเน้นย้ำถึงการสร้างสมดุลระหว่างการรายงานที่รวดเร็วและการอธิบายความ เพื่อให้ผู้รับสารสามารถทำความเข้าใจและนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยการศึกษาองค์ประกอบของการรายงานข่าวจากหลายสำนัก เช่น *The New York Times* และ *Vox.com* พบว่า การเล่าเรื่องด้วยข้อมูลเชิงลึก การใช้แผนที่ วิดีโอ และข้อมูลวิเคราะห (data visualization) มีบทบาทสำคัญในการอธิบายข่าวให้เข้าใจง่ายและรอบด้าน

The Upshot ของ *The New York Times* และ *Vox.com* ได้กลายเป็นตัวอย่างสำคัญของการใช้ Explanatory Journalism เพื่อช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจประเด็นที่ซับซ้อน โดยมุ่งเน้นการให้บริบท ขยายความ และการใช้ข้อมูลสนับสนุน เช่น การเล่าเรื่องด้วย data visualization และการนำเสนอเชิงประวัติศาสตร์ (Roberts, 2019) โดยวารสารศาสตร์ลักษณะนี้ช่วยเสริมสร้างความกระจ่างให้กับสังคม พร้อมทั้งให้แรงบันดาลใจและพลังแก่ผู้รับสารในการใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาชีวิตและชุมชนของพวกเขา

3. การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning) ในงานข่าวและเครื่องมือประเมินข่าว

ในงานวารสารศาสตร์ AI มีศักยภาพในการยกระดับคุณภาพและกระบวนการของงานข่าวในหลากหลายมิติ ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างในอุตสาหกรรมข่าวในอนาคต หนึ่งในบริบทที่ระบบการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning หรือ ML) มีความเหมาะสมอย่างยิ่งคือ การติดตามและวิเคราะห์เนื้อหาข่าว (Media Monitoring) เนื่องจากมีความสามารถในการดึงพาดหัวข่าว ข้อมูลเชิงบริบท และข้อมูลเชิงลึกจากแหล่งข้อมูลจำนวนมากมหาศาลในสื่อสังคมออนไลน์ บล็อก และเว็บไซต์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การประเมินคุณภาพข่าวด้วย Machine Learning (ML) ช่วยพัฒนาความน่าเชื่อถือและคุณภาพของเนื้อหา โดย ML มีบทบาทสำคัญในด้านต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์โครงสร้างข่าว เพื่อตรวจสอบความครบถ้วนของเนื้อหา (Who, What, Where, When, Why, How) และการตรวจสอบความหลากหลายของแหล่งข้อมูลเพื่อป้องกันอคติ อีกทั้ง ML ช่วยวิเคราะห์ความลำเอียง (Bias Detection) ด้วย Sentiment Analysis เพื่อตรวจสอบว่าเนื้อหาหมิ่นเหม่หรือไม่ และยังช่วยวิเคราะห์ผลกระทบของข่าว (Impact Analysis) ต่อการรับรู้และพฤติกรรมของผู้รับสาร เช่น การแชร์และการแสดงความคิดเห็น ทั้งหมดนี้ช่วยให้สื่อมวลชนพัฒนาการนำเสนอข่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Hamborg, Meuschke, & Gipp, 2019)

Buckman et al. (2020) ใช้ Daily News Sentiment Index (DNSI) ซึ่งพัฒนาด้วยวิธี Lexical Approach และ Machine Learning เพื่อวิเคราะห์ความรู้สึกในข่าวเศรษฐกิจแบบเรียลไทม์ ผลการศึกษา

เปรียบเทียบดัชนี DNSI กับดัชนีความเชื่อมั่นผู้บริโภคของมหาวิทยาลัยมิชิแกน พบว่าทั้งสองดัชนีมีความสัมพันธ์กันและตอบสนองต่อเหตุการณ์เศรษฐกิจในระดับใกล้เคียงกัน โดยในช่วงที่มีการรายงานข่าว COVID-19 เพิ่มขึ้นในเดือนมีนาคม ดัชนี DNSI ลดลง แสดงถึงผลกระทบเชิงลบของสถานการณ์ต่อความรู้สึกผู้บริโภค

การใช้ Machine Learning (ML), Artificial Intelligence (AI), Deep Learning และ Natural Language Processing (NLP) มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบอัตโนมัติสำหรับจำแนกข่าวว่าเป็นข่าวจริงหรือข่าวปลอม (Murfi et al., 2019; Ayo et al., 2020; Hossein and Miller, 2018) กระบวนการจำแนกข่าวเริ่มจากการกำหนดปัญหา (Problem Definition) ก่อนสร้างแบบจำลอง (Model) และประเมินผลลัพธ์ (Umer et al., 2020) โดย ML และ Deep Learning เป็นแนวทางที่ได้รับความนิยมที่สุดในงานวิจัยด้านการตรวจจับข่าวปลอม

งานพัฒนา ระบบ News Monitor ของ Panagiotou et al. (2021) เป็นระบบวิเคราะห์ข่าวออนไลน์ที่ทำงานแบบอัตโนมัติและเรียลไทม์ โดยเริ่มจากการรวบรวมข่าวจากหลายแหล่งออนไลน์และจัดกลุ่มข่าวที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์เดียวกัน จากนั้นจะใช้เทคนิคการสกัดข้อมูลเพื่อสร้างฐานความรู้ (Knowledge Base) ซึ่งสามารถใช้สำหรับการสรุปเนื้อหาข่าวให้กระชับและเข้าใจง่าย นอกจากนี้ ผู้ใช้สามารถค้นหาข่าวหรือถามคำถามด้วยภาษาธรรมชาติ และรับคำตอบผ่านโมเดล AI อย่าง BERT ระบบยังติดตามข้อความเกี่ยวกับข่าวบน Twitter ด้วยคำค้นที่กำลังได้รับความนิยม และสามารถตรวจจับข่าวปลอมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีความแม่นยำในการระบุข่าวลือ 82% และวิเคราะห์ท่าทีได้ถึง 92% จุดเด่นของ News Monitor คือความสามารถในการทำงานแบบออนไลน์ เรียลไทม์ และการรวมเทคนิควิเคราะห์ข่าวที่หลากหลายไว้ในระบบเดียว ซึ่งทำให้สามารถตอบสนองต่อข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ

แนวคิดเหล่านี้ช่วยสร้างพื้นฐานสำหรับการออกแบบระบบที่สามารถเรียนรู้และวิเคราะห์ข้อความในข่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์กลยุทธ์การรายงานข่าว เศรษฐกิจครัวเรือน (ข่าวปากท้องชาวบ้าน) ของสื่อมวลชน โดยเฉพาะกรณีศึกษาของ ไทยพีบีเอส
- 2 เพื่อพัฒนาเครื่องมือในการมอนิเตอร์สื่อเชิงคุณภาพ เพื่อประเมินผลการทำงานของทีมข่าว ไทยพีบีเอส และกรอบการวิเคราะห์พื้นฐานสำหรับการพัฒนาเครื่องมือ แมชชีนเลิร์นนิง (Machine Learning) สำหรับสร้างระบบการประเมินคุณภาพสื่อของ ไทยพีบีเอส

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

เนื้อหาข่าวเกี่ยวกับปากท้อง จาก 3 ช่องทาง คือ โทรศัพท์ (รายการข่าวที่ออนแอร์) เว็บไซต์ข่าว และสื่อสังคมออนไลน์ เฉพาะเพจเฟซบุ๊ก ดังนี้

1.1 เนื้อหารายการข่าวจากที่ออกอากาศทางโทรศัพท์ (กำหนดรายการโดย ศูนย์วิจัยและพัฒนาสื่อสารสาธารณะ) ได้แก่ วันใหม่ไทยพีบีเอส (ข่าวเช้า) จับตาสถานการณ์ (ข่าวเที่ยง) ตอบโจทย์ ที่นี้ไทยพีบีเอส ข่าวคำคมตีพิมพ์ทั่วไทย (ข่าวเย็น) สถานีประชาชน ทุกทิศทั่วไทย นักข่าวพลเมือง C-site บ่ายโม่งตรงประเด็น ฟังเสียง

ประเทศไทย คิดการณ์ใหม่ สารคดีคนจนเมือง และ Localist ชีวิตนอกกรุง ครั้งที่ 1 ระหว่างเดือน มีนาคม - มิถุนายน 2564 และ ครั้งที่สอง ระหว่างเดือน กรกฎาคม - ตุลาคม 2564 จำนวนรวม 2,924 ชิ้นข่าว

1.2 เนื้อหาจากเว็บไซต์ไทยพีบีเอส โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยทีมข่าวเว็บไซต์ระบุว่าข่าวใดเป็นข่าวที่ทำในการกิจวาระปากท้อง ครั้งที่ 1 ระหว่างเดือน มีนาคม- มิถุนายน 2564 และ ครั้งที่สอง ระหว่างเดือน กรกฎาคม - ตุลาคม 2564 จำนวน 117 ชิ้นข่าว

1.3 เนื้อหาปากท้องจากเพจเฟซบุ๊กไทยพีบีเอส โดยทีมสื่อใหม่ของไทยพีบีเอสดึงข้อมูลจากการติด Hashtag #ปากท้อง ทีมวิจัยคัดกรองส่วนที่เป็นเนื้อหาด้านข่าวและรายการข่าว ครั้งที่ 1 ระหว่างเดือน มีนาคม- มิถุนายน 2564 และ ครั้งที่สอง ระหว่างเดือน กรกฎาคม - ตุลาคม 2564 จำนวน 955 ชิ้นข่าว

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ทีมวิจัยใช้วิธีการลงรหัส (Coding) เป็นเครื่องมือหลักเพื่อศึกษาเนื้อหาและลักษณะการนำเสนอข่าวในมิติต่าง ๆ โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ดังนี้

2.1 กรอบการนำเสนอข่าว วิเคราะห์ลักษณะการนำเสนอข่าวใน 3 ระดับ ได้แก่ระดับให้ข้อมูล (Inform) ระดับการอธิบาย (Explain) และระดับการให้ทางออก (Solution)

2.2 ประเด็นการรายงานข่าว ศึกษาความสำคัญของประเด็นปากท้องในระดับปัจเจก ครอบครัว อุตสาหกรรม และนโยบายรัฐ

2.3 รูปแบบการรายงานข่าวข้ามสื่อ เปรียบเทียบลักษณะการรายงานข่าวบนโทรทัศน์ เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์

ผู้ลงรหัส 4 คนได้รับการอบรมและทดสอบด้วยข่าว 20 ชิ้น ค่าความเชื่อมั่นระหว่างผู้ประเมินสูงกว่า 90% เพื่อความแม่นยำในการวิเคราะห์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

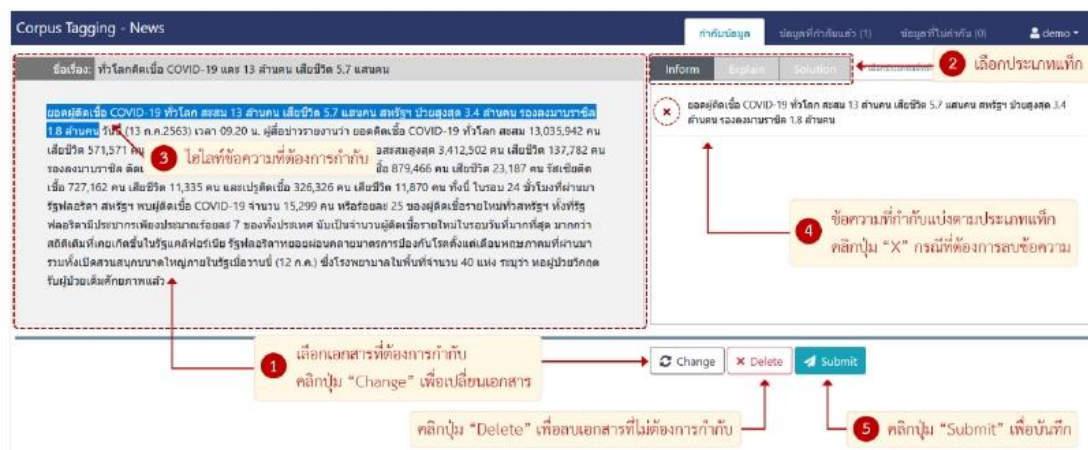
ข้อมูลถูกเก็บรวบรวมจากข่าวที่เผยแพร่ในแพลตฟอร์มของไทยพีบีเอส คัดเลือกเนื้อหาจาก 3 แหล่ง ได้แก่ โทรทัศน์ เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ ทีมวิจัยนำข้อมูลที่ได้จากงานข่าววาระปากท้องมาคัดกรองข้อมูลที่จะใช้วิเคราะห์ โดยใช้เกณฑ์ในการคัดกรองข้อมูล ได้แก่เป็นเนื้อหาที่อยู่ในรูปแบบของข่าว สกู๊ป รายการข่าวที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับวาระปากท้อง และตัดข้อมูลที่ติดแฮชแท็ก #วาระปากท้อง ที่เป็นประชาสัมพันธ์ระดมเงินช่วยเหลือ ละคร และรายการประเภทอื่นที่ไม่ใช่ข่าวออก

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ทีมวิจัยจำแนกข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพจากการสังเกตและวิเคราะห์ลักษณะของเนื้อหาที่มีการสื่อสาร ผู้วิจัยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ประเมินผล ด้วยการตีความเนื้อหาและจำแนกตามกลุ่มประเด็น วิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอ แนวทางการสร้างการรับรู้วาระปากท้องใน 3 ระดับ การกำหนดกรอบการนำเสนอ และการนำเสนอเนื้อหาข้ามสื่อ

ขั้นตอนที่ 2 นำกรอบที่ได้จากการวิเคราะห์เนื้อหาสร้างกรอบต้นแบบในการพัฒนาเครื่องมืออัตโนมัติ โดยใช้เป็นกรอบอธิบายสำหรับทีมพัฒนาแมชชีนเลิร์นนิง (Machine Learning) ในการนิยามและเป็นแนวทางการพัฒนาข้อมูลของระบบประเมิน กระบวนนำกรอบไปพัฒนาระบบคือ นำไปใช้กับกับข้อมูลข่าว 6,121 ข้อความ ข่าวผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ที่พัฒนาโดยทีมวิจัย NECTEC <http://sansarn.com/corpus-tagging/news/> โดยกำหนดข่าวเป็น Inform, Explain, Solution ตามลักษณะเนื้อหา นักวิจัย tag ข่าวด้วยการใส่โค้ดข้อความที่เกี่ยวข้องกับแต่ละประเภท โดยสามารถเลือกข้อความหลายจุดในข่าวเดียว ข้อมูลข่าวที่ถูกกำกับจะถูกใช้ในการพัฒนาระบบ Machine Learning ระบบจะเรียนรู้จากรูปแบบคำและประโยคที่สอดคล้อง

กับกรอบ Inform-Explain-Solution และจำแนกประเภทข่าวโดยอัตโนมัติ เพื่อเป็นฐานข้อมูลและวิเคราะห์การเชื่อมโยงข้อมูลกรอบตัวชีวิตที่ประเมินโดยคนไปสู่การพัฒนาระบบ Machine Learning

ภาพที่ 1 แสดงหน้าจอและขั้นตอนสำหรับกำกับข้อมูล

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์การศึกษา ได้แก่ 1) กลยุทธ์การรายงานข่าว เศรษฐกิจครัวเรือน และ 2) การพัฒนากอปรการประเมินข่าวสำหรับระบบแมชชีนเลิร์นนิง

1.กลยุทธ์การรายงานข่าว เศรษฐกิจครัวเรือน (ข่าวปากท้องชาวบ้าน)

ในช่วงการระบาดของโรคโควิด-19 ปี 2564 การรายงานข่าวในประเด็น "วาระปากท้อง" ของไทยพีบีเอสเน้นไปที่ปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและการดำรงชีวิต เช่น การว่างงาน การชะลอตัวของอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และปัญหาความไม่มั่นคงทางอาหาร ซึ่งสะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนากลยุทธ์การนำเสนอเนื้อหาในลักษณะ "ให้รู้ - ให้คำอธิบาย - ให้ทางออก" เพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาและสร้างการตระหนักรู้ในสังคม

ผลการศึกษาจากกรณีการนำเสนอข่าวปากท้องของไทยพีบีเอส จำนวน 3,996 ชิ้น พบว่า **เนื้อหาาระดับการให้รู้ (Inform) เน้นการรายงานสถานการณ์ปัจจุบัน** เช่น ปัญหาเศรษฐกิจ การว่างงาน และมาตรการรัฐ โดยพบว่ามี การนำเสนอในช่วงต้นของการรายงานข่าว และมีสัดส่วนร้อยละ 6.5 ของข่าวทั้งหมด ลักษณะการรายงานข่าวประเภท Inform มี 2 รูปแบบ คือ การรายงานสถานการณ์รายวัน เพื่อแจ้งเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น (ใคร , ทำอะไร, ที่ไหน, เมื่อไหร่) และการรายงานสถานการณ์ต่อเนื่อง เพื่ออัปเดตพัฒนาการของเหตุการณ์ ข่าวประเภทนี้เน้นการให้ข้อมูลพื้นฐานและตามทันสถานการณ์ โดยไม่เชื่อมโยงบริบทหรืออธิบายเหตุผลและกระบวนการของเหตุการณ์

ข่าวที่ให้คำอธิบายเชิงลึก (Explanatory Journalism) ช่วยเพิ่มบริบทและความเข้าใจในปัญหา โดยการอธิบายเหตุ-ผล ดีแก่ปัญหา และวิเคราะห์เชิงลึก เช่น การใช้ข้อมูลเชิงสถิติและมุมมองจากนักวิเคราะห์ หรือผู้เชี่ยวชาญ ข่าวลักษณะนี้มีสัดส่วนประมาณ 19.3% โดยส่วนใหญ่ปรากฏในเว็บไซต์ของไทยพีบีเอส ซึ่งรองรับเนื้อหาในลักษณะที่ซับซ้อนและมีรายละเอียดมากขึ้น

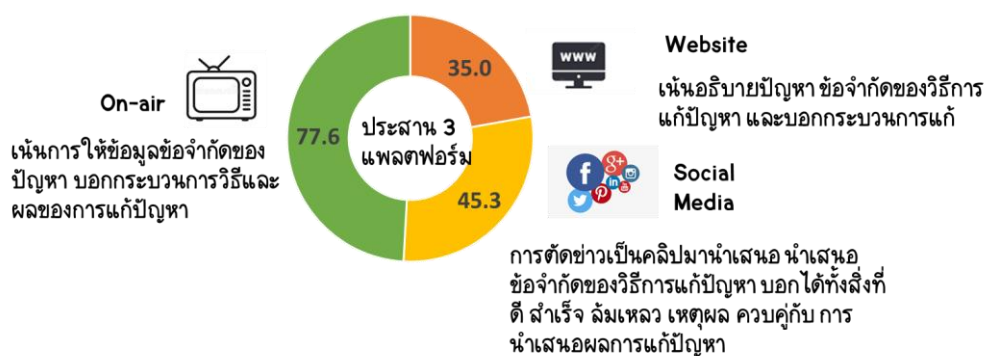
จุดเด่นของ Explanatory Journalism ที่ไทยพีบีเอสนำมาใช้คือการสร้าง "ความหลากหลาย" ของข้อมูล เช่น การนำเสนอความคิดเห็นและมุมมองจากผู้มีส่วนได้เสียในหลายแหล่งที่แตกต่างกัน และการอธิบายอารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่ได้รับผลกระทบในบริบทที่ช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจความซับซ้อนของปัญหา นอกจากนี้

ไทยพีบีเอสนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับอารมณ์และความรู้สึกของผู้มีส่วนได้เสียต่อเหตุการณ์โดยให้คำอธิบายอย่างมีเหตุผลประกอบ เพื่อเชื่อมโยงบริบททางสังคมและเพิ่มความเข้าใจต่อเหตุการณ์

รูปแบบการนำเสนอข่าวที่ให้ทางออก (Solution Journalism) เน้นการแก้ปัญหาและนำเสนอตัวอย่างต้นแบบ เช่น การปรับตัวในภาคเกษตรกรรมหรือการดำเนินธุรกิจในช่วงโควิด-19 มีสัดส่วนมากที่สุดที่ 68.9% โดยเน้นการใช้กรณีศึกษาที่สามารถสร้างแรงบันดาลใจและแนวทางแก้ปัญหาที่ปฏิบัติได้จริง ไทยพีบีเอสยังให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวจากท้องถิ่น โดยสะท้อนปัญหาและทางออกเฉพาะพื้นที่ เพื่อเพิ่มความหลากหลายในมุมมองของปัญหาปากท้อง

การวิเคราะห์เนื้อหาพบว่า ไทยพีบีเอสให้ความสำคัญกับการนำเสนอข่าวที่เน้น "การให้ทางออก" มากกว่าการมุ่งเน้นปัญหา โดยมีการสะท้อนกระบวนการแก้ไขปัญหาตั้งแต่ระดับปัจเจก คริวเรือน ไปจนถึงชุมชนและสังคม โดยการหาทางออกของปัญหาพบมากในระดับปัจเจกบุคคล เช่น การปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19 การทำอาชีพใหม่ การหาโอกาสที่แตกต่างเพื่อให้อาชีพดำเนินผ่านวิกฤตได้ และ รองลงมาคือการหาทางออกแบบพึ่งพิงรัฐ คือการเรียกร้องให้รัฐช่วยเหลือ

ทั้งนี้ สัดส่วนของข่าวที่เน้นการให้ทางออกมีมากที่สุดในแพลตฟอร์มโทรทัศน์ ซึ่งโดดเด่นในด้านการสร้างความเข้าใจผ่านภาพ เสียง และอารมณ์ นอกจากนี้ยังมีการนำเสนอข้ามสื่อ (Cross-media) ไปยังสื่อสังคมออนไลน์และเว็บไซต์ โดยเนื้อหาบนเว็บไซต์มุ่งเน้นการอธิบายบริบทของปัญหาและกระบวนการแก้ไข ส่วนสื่อสังคมออนไลน์เน้นความกระชับ เข้าใจง่าย และสร้างแรงกระตุ้นให้ติดตาม

ภาพที่ 2 รูปแบบการข้ามสื่อระหว่างแพลตฟอร์มของการรายงานข่าวให้ทางออก

โทรทัศน์เป็นช่องทางหลักในการนำเสนอเนื้อหาเพื่อให้ทางออก “ปากท้อง” โดยมีสื่อสังคมดึงเนื้อหามาเล่าต่อและเน้นให้ทางออกรองลงมา ส่วนเว็บไซต์มีการนำเสนอเนื้อหาเพื่อทางออกน้อยที่สุด แต่จะเป็นการอธิบายปัญหา บริบทของปัญหามากที่สุด จากข้อมูลวิเคราะห์เนื้อหาจะพบการนำเสนอประเด็นข่าวที่มีการข้ามสื่อระหว่างกัน โดยเฉพาะโทรทัศน์และสื่อสังคม โดยหลักการที่สำคัญ ไทยพีบีเอสสามารถมองเห็นจุดแข็งของทีมข่าวและช่องทางในการนำเสนอข่าวให้ทางออกได้ โดยโทรทัศน์ คือพื้นที่ที่ทำให้คนเข้าใจสถานการณ์ด้วยภาพเสียงอารมณ์ประกอบ การมีพื้นที่รายการในการแลกเปลี่ยน วิเคราะห์ซึ่งทำได้ดีในการอธิบายกระบวนการให้เห็นชัดเจนในการแก้ปัญหา ส่วนเว็บไซต์ด้วยลักษณะของเนื้อหาที่จะเน้นการให้อธิบายเป็นหลัก เมื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการออกแบบการทำเนื้อหาประเภทการให้ทางออก ควรใช้จุดแข็งของพื้นที่สื่อและเครื่องมือการอธิบาย มาขยายความ วิเคราะห์กระบวนการ ข้อจำกัดของการแก้ และถอดบทเรียนเชิงลึกให้นำเสนอเป็น Data และการใช้กระบวนการอธิบายแบบมัลติมีเดียเพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น และในส่วนของสื่อสังคม ลักษณะ

ของความสั้น กระชับ และรูปแบบการเล่าเรื่องที่ต้องทำเรื่องยาก ชับซ้อนให้เป็นเรื่องที่เข้าใจง่าย และทีมออนไลน์ก็ทำสิ่งนี้ได้ การวางแผนการนำเสนอเนื้อหาที่สั้นกระชับให้ดึงประเด็นจากองค์ประกอบทั้ง 5 ให้ร้อยเรียงกัน และเชื่อมโยงไปยังการขยายความที่ On-air และ Website ก็จะเป็นทางเลือกในการใช้การผสมผสานพลัง 3 ช่องทางเพื่อให้สามารถทำวารสารศาสตร์เชิงทางออกได้ทั้งข่าวตามสถานการณ์ (Beat Report) และ การทำข่าวเชิงลึก (In-depth Report)

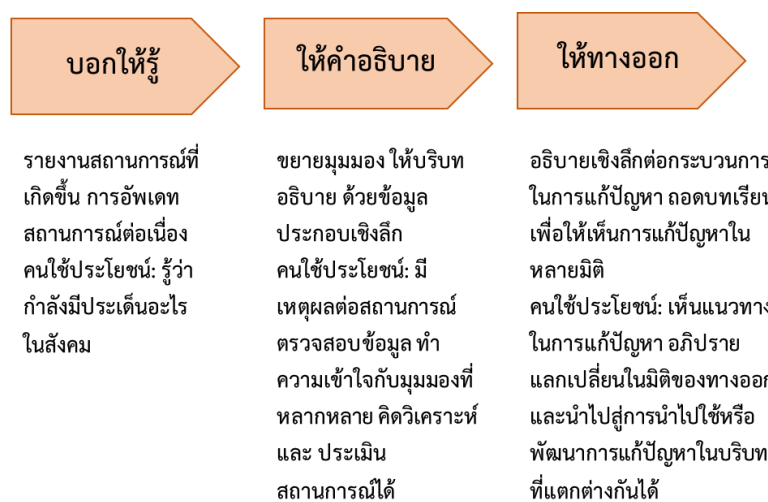
นอกจากนี้ ยังมีรูปแบบการวิเคราะห์ด้วยหลักฐานประกอบเกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหาที่ ซึ่งจะ เป็นการสัมภาษณ์นักวิชาการ และงานวิจัยเพื่อสะท้อนถึงปัญหา รูปแบบการนำเสนอทางออก แนวทางการแก้ปัญหาที่ไปใช้ต่อไปในแต่ละพื้นที่ รูปแบบการให้ทางออกที่ชุมชนรวมตัวกันจัดการแก้ปัญหาได้ พบค่อนข้างมาก และเป็นลักษณะของการปรับตัวด้านอาชีพ รายได้ ซึ่งถ้ามีการถอดบทเรียนกระบวนการ ข้อจำกัด ปัญหา โอกาสให้ละเอียดจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ยังขาดในเนื้อหา คือ หลักฐานเชิงลึกเกี่ยวกับที่มาของปัญหา และ การถอดบทเรียนเชิงวิเคราะห์ (Insight) ที่สามารถเชื่อมโยงกระบวนการแก้ไขไปสู่การต่อยอดในระดับที่ใหญ่ขึ้น เช่น การขยายผลในระดับชุมชน ระบบ หรือเชิงนโยบาย การเพิ่มองค์ประกอบเหล่านี้จะช่วยให้ข่าวมีความสมบูรณ์ในเชิงวารสารศาสตร์เพื่อการหาทางออก และสร้างความเข้าใจในปัญหาอย่างเป็นระบบ พร้อมบริบทที่เชื่อมโยงถึงผล และกระบวนการแก้ไข

2. การพัฒนารอบการประเมินข่าวสำหรับระบบแมชชีนเลิร์นนิง

จากการพัฒนารอบการวิเคราะห์เนื้อหาให้รู้-ให้อธิบาย-ให้ทางออก ของการนำเสนอวารสารปากท้องสามารถถอดบทเรียนกระบวนการเพื่อนำมารอบการวิเคราะห์นี้ไปใช้ในการวิเคราะห์ประเมินเนื้อหา และสะท้อนการทำงานของกองบรรณาธิการข่าวไทยพีบีเอส ดังนี้

พิจารณาจากเป้าหมายในการสร้างกรอบการรับรู้ให้กับสังคม

ภาพที่ 3 แนวทางพิจารณาลักษณะข่าว

ประการที่หนึ่ง คุณภาพของงานข่าว

การประเมินคุณภาพของงานข่าวอาศัยการเปรียบเทียบข้อมูลทีวิเคราะห์ได้กับหลักการด้านคุณภาพงานข่าว (Quality Journalism) เพื่อสะท้อนภาพรวมของการรายงานข่าวที่แบ่งออกเป็น 3 ระดับสำคัญ ได้แก่ การบอกให้รู้ (Inform) การให้คำอธิบาย (Explain) การให้ทางออก (Solution)

การวิเคราะห์เนื้อหาข่าวใน 3 ระดับนี้ทำให้เห็นถึงกรอบคิดของกองบรรณาธิการที่สามารถกำหนดวาระข่าวสารให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม อย่างไรก็ตาม การพิจารณาปริมาณและสัดส่วนของข่าวแต่ละลักษณะไม่ใช่การตัดสินคุณภาพของข่าวทั้งหมด แต่ควรพิจารณาถึงเป้าหมายเฉพาะของเนื้อหาและความเหมาะสมของแต่ละแพลตฟอร์มที่ใช้เผยแพร่ เพื่อเพิ่มศักยภาพในการพัฒนาข่าวที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

ประการที่สอง การนำเสนอประเด็นสำคัญในเนื้อหา

การประเมินและวิเคราะห์เนื้อหาในเชิงประเด็นมุ่งเน้นไปที่การสะท้อนจุดยืนขององค์กร การเลือกโทนและทิศทางในการนำเสนอ และการกำหนดกรอบการรับรู้ให้กับสังคม การวิเคราะห์นี้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ด้านหลัก ได้แก่

1. จุดยืนขององค์กรต่อประเด็นสาธารณะการนำเสนอเนื้อหาสะท้อนถึงบทบาทขององค์กรข่าวในฐานะสื่อที่สร้างความเข้าใจต่อประเด็นที่ส่งผลกระทบต่อสังคม
2. การประเมินผลความสอดคล้องของเนื้อหาต่อกลยุทธ์องค์กร การวิเคราะห์ว่ากรอบการนำเสนอเนื้อหาสอดคล้องกับเป้าหมายและกลยุทธ์หลักขององค์กรหรือไม่
3. การสร้างอัตลักษณ์องค์กรผ่านการนำเสนอประเด็น การพัฒนาจุดแข็งและอัตลักษณ์เฉพาะขององค์กรผ่านการนำเสนอข่าวที่เน้นประโยชน์สาธารณะ

นอกจากนี้ การศึกษาครั้งนี้ช่วยเสริมความชัดเจนในลักษณะของข่าวที่ **ให้คำอธิบาย** และ **ให้ทางออก** โดยกรอบการวิเคราะห์ที่ออกแบบและพัฒนาขึ้นสามารถเพิ่มความเข้าใจในลักษณะของเนื้อหา เพื่อให้เป็นกรอบในการคัดเลือกและวิเคราะห์ข่าวสำหรับพัฒนาระบบแมชชีนเลิร์นนิง (Machine Learning) ประเมินข่าวของไทยพีบีเอส โดยกรอบที่ใช้ให้ผู้พัฒนาระบบในการคัดเลือก จำแนกและเทรนเครื่องมือ ได้แก่

การวิเคราะห์ข่าวที่เป็นการให้คำอธิบาย (Explanatory Journalism) มุ่งเน้นการให้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถอธิบายสาเหตุ ผลกระทบ และกระบวนการของสถานการณ์อย่างมีลำดับขั้นตอน โดยข่าวลักษณะนี้จะต้องมีการตรวจสอบข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง และนำเสนอในรูปแบบที่เชื่อมโยงมุมมองหลายด้าน เพื่อสร้างความเข้าใจที่ครอบคลุมและรอบด้านแก่ผู้รับสาร ลักษณะสำคัญของการให้คำอธิบายประกอบด้วย 1) การเชื่อมโยงมุมมองที่หลากหลายเพื่อแสดงเหตุและผลที่แตกต่าง 2) การนำเสนอเรื่องราวที่แสดงลำดับของเหตุการณ์ตั้งแต่อดีต ปัจจุบัน และการคาดการณ์ในอนาคตอย่างมีเหตุผล และ 3) การสะท้อนความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยไม่เน้นการสร้าง "ดราม่า" แต่ให้คำอธิบายที่ชัดเจนต่อบริบทและผลกระทบที่เกิดขึ้น ข่าวลักษณะนี้ช่วยให้ผู้รับสารสามารถ "Make Sense" ต่อประเด็นและสถานการณ์ในสังคมได้ดีขึ้น ด้วยการใช้การวิเคราะห์ที่รอบด้านและเชื่อมโยงข้อมูลอย่างมีเหตุผล

การวิเคราะห์ข่าวที่ให้ทางออก (Solution Journalism) มีสององค์ประกอบหลัก ได้แก่ การระบุปัญหา และการเสนอทางออก สำหรับส่วนของปัญหา ข่าวต้องนำเสนอที่มาของปัญหา พร้อมคำอธิบายเชิงลึกและหลักฐานที่ช่วยให้เห็นบริบทของสถานการณ์นั้น ส่วนการเสนอทางออก ต้องแสดงกระบวนการแก้ปัญหาที่มีการดำเนินการจริง ผลลัพธ์ที่ชัดเจน พร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อจำกัด ข้อดี และข้อเสียของวิธีการแก้ไขนั้น

องค์ประกอบของข่าวให้ทางออกครอบคลุม 5 มิติ ได้แก่ 1) การนำเสนอผลของการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจริง 2) การอธิบายกระบวนการหรือวิธีการแก้ปัญหา 3) การแสดงหลักฐานและชี้ให้เห็นโอกาสในการแก้ปัญหา 4) การระบุข้อจำกัดของวิธีการแก้ปัญหา รวมถึงสิ่งที่สำเร็จและล้มเหลว 5) การเจาะลึกบทเรียนเพื่อแสดงให้เห็นศักยภาพในการนำไปปรับใช้ในบริบทอื่น

การพัฒนาแบบจำลองการเรียนรู้ของเครื่อง (Machine Learning) เพื่อจำแนกประเภทข่าวใน 3 ระดับ ได้แก่ Inform, Explain และ Solution โดยใช้ข้อมูลข่าวจากเว็บไซต์ ThaiPBS จำนวน 957 ข่าว ซึ่งประกอบด้วยหัวข้อ #saveปากท้อง จำนวน 135 ข่าว และข่าวเกี่ยวกับโควิด-19 จำนวน 822 ข่าว รวมข้อความที่ถูกกำกับทั้งหมด 6,121 ข้อความ โดยข้อความเหล่านี้ถูกกำหนดระดับการนำเสนอผ่านกระบวนการกำกับข้อมูล (การใส่ป้ายข้อมูลหรือ Data Annotation) ด้วยกรอบการวิเคราะห์ใน *Code Sheet* ที่พัฒนาไว้ล่วงหน้า โดยข้อความประเภท Inform มีเป้าหมายเพื่อให้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับเหตุการณ์ ข้อความประเภท Explain ใช้เพื่ออธิบายบริบทหรือที่มาที่ไปของเหตุการณ์ และข้อความประเภท Solution มุ่งเน้นการแสดงกระบวนการหรือวิธีการแก้ปัญหา พร้อมผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ ทีมวิจัยได้ดำเนินกระบวนการกำกับข้อมูลอย่างเป็นระบบผ่านการอบรมทีมงานเพื่อให้เข้าใจแนวทางการประเมินข้อความตามกรอบวิเคราะห์ ก่อนนำข้อมูลเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ด้วยเครื่อง

ในระยะแรกของการพัฒนาแบบจำลอง ระบบมีความแม่นยำที่ระดับ 62% เนื่องจากปัญหาข้อมูลไม่สมดุล (ข้อมูลที่มีจำนวนข้อความในแต่ละกลุ่มไม่เท่ากัน หรือ Imbalance Data) ซึ่งพบว่า Inform มีจำนวนข้อความมากที่สุด (54%) ขณะที่ Solution มีเพียง 13% ของข้อความทั้งหมด เพื่อแก้ปัญหานี้ ทีมวิจัยได้ใช้เทคนิคเพิ่มข้อมูล (Up-sampling) หมายถึง การเพิ่มจำนวนข้อความในกลุ่มข้อมูลที่มีปริมาณน้อย เช่น การคัดลอกหรือสร้างข้อความใหม่ในกลุ่ม Solution เพื่อให้มีปริมาณที่ใกล้เคียงกับกลุ่มอื่น ๆ และลดข้อมูล (Down-sampling) หมายถึง การลดจำนวนข้อความในกลุ่มข้อมูลที่มีปริมาณมาก เช่น กลุ่ม Inform เพื่อลดการครอบงำของข้อมูลที่มีจำนวนมากเกินไป การปรับสมดุลนี้ช่วยลดอคติในแบบจำลองและเพิ่มความแม่นยำในการประมวลผล

นอกจากนี้ ทีมวิจัยได้ปรับปรุงกระบวนการเพิ่มเติม เช่น การกำกับข้อความในระดับย่อหน้าเพื่อเพิ่มปริมาณบริบทของข้อความ การทำความสะอาดข้อมูล (Data Cleansing) เพื่อลบข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ และการปรับค่าการเรียนรู้ (Fine-tuning) เช่น อัตราการเรียนรู้ (Learning Rate) และจำนวนรอบการเรียนรู้ (Epoch) หลังจากการปรับปรุงดังกล่าว แบบจำลองมีความแม่นยำเพิ่มขึ้นเป็น 76% และเมื่อมีการทดสอบด้วยข้อมูลจำลองเพิ่มเติม (Augmented Data) เป็นการชุดข้อมูลเพิ่มขึ้นจากข้อมูลต้นฉบับ (original data) โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มปริมาณและความหลากหลายของชุดข้อมูลที่ใช้ในการฝึก (training) จำนวน 200,000 ข้อความ พบว่าแบบจำลองมีความถูกต้องสูงถึง 90% อย่างไรก็ตาม เพื่อให้ได้แบบจำลองที่มีประสิทธิภาพ จึงมีการกำกับข้อมูลเพิ่มเติม โดยให้ขอบเขตของข้อความเป็นระดับย่อหน้า เพื่อเพิ่มปริมาณบริบทของข้อความและลดความผิดพลาดในการเลือกข้อความ จากนั้นจึงเลือกชุดข้อมูลให้มีสัดส่วนใกล้เคียงกันได้จำนวน 1,000 ข้อความต่อระดับการนำเสนอข่าว จากชุดข้อมูลสุดท้ายนี้ ได้ผลประสิทธิภาพของแบบจำลองการจำแนก มีความถูกต้องที่ 79%

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาระบบ Machine Learning เพื่อการมอนิเตอร์และประเมินเนื้อหาข่าว จำเป็นต้องอาศัยกรอบการวิเคราะห์ที่ชัดเจนและความร่วมมือระหว่างนักวิจัยด้านเนื้อหาและนักพัฒนาระบบ การใช้ *Code Sheet* เป็นแนวทางช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของเครื่องและสร้างแบบจำลองที่สามารถจำแนกเนื้อหาได้อย่างแม่นยำ

อภิปรายผล

การรายงานข่าวเศรษฐกิจครัวเรือนของไทยพีบีเอสให้ความสำคัญกับประเด็นการแก้ปัญหาและเสนอทางออกของปัญหา เช่น กรณีศึกษาและตัวอย่างต้นแบบของการลงมือแก้ไขที่ประสบความสำเร็จหรือมีศักยภาพในการแก้ปัญหา ช่วยให้ผู้รับสารเห็นภาพกระบวนการคิด การลงมือทำ และผลลัพธ์อย่างชัดเจน แนวทางนี้สอดคล้องกับแนวคิด วารสารศาสตร์ทางออก (Solution Journalism) ที่เน้นการต่อยอดจากปัญหา โดยอธิบายกระบวนการแก้ไข ถอดบทเรียนข้อจำกัด และเสนอข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ได้จริง (McIntyre, 2015) ในกรณีของไทยพีบีเอส พบว่าการนำเสนอข่าวที่ให้ทางออกมีสัดส่วนสูงถึง 68.9% โดยมุ่งเน้นการใช้กรณีศึกษาจากบุคคล ชุมชน และองค์กรที่ปรับตัวในช่วงโควิด-19 เช่น การปรับตัวในอาชีพ การทำเกษตรกรรม และการพัฒนาธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของ Windelspecht (2021) ที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเริ่มต้นจากชุมชนเพื่อนำเสนอทางออกที่ชัดเจนและลึกซึ้งในบริบทเฉพาะพื้นที่ พร้อมกระตุ้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้แก้ไขปัญหาย่างตรงจุดมากขึ้น

นอกจากนี้ การรายงานข่าวเศรษฐกิจครัวเรือนของไทยพีบีเอสยังสะท้อนความสอดคล้องกับแนวคิด วารสารศาสตร์อธิบายความ (Explanatory Journalism) ผ่านการนำเสนอข้อมูลที่หลากหลายและการให้เหตุผลที่ช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจสถานการณ์ได้ดีขึ้น โดยเนื้อหาข่าวมีการให้มุมมองจากผู้มีส่วนได้เสียในหลายแหล่ง รวมถึงการอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับความรู้สึกและความคิดเห็นของผู้ได้รับผลกระทบ พร้อมบริบทประกอบที่ช่วยให้เข้าใจสถานการณ์ในมุมมองที่รอบด้าน การเน้นข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมนี้ตอบโจทย์คุณค่าทางวารสารศาสตร์ในการสร้างความรอบรู้ให้สังคม (McQuail & Deuze, 2020) และช่วยให้ผู้รับสารเข้าใจเหตุการณ์อย่างมีเหตุผล (Vehkoo, 2010) โดยเฉพาะในบริบทของวิกฤตปากท้องช่วงโควิด-19 การนำ Explanatory Journalism มาปรับใช้จึงช่วยให้สังคมเข้าใจสถานการณ์รอบด้าน มีเหตุผล และตระหนักถึงทางออกที่เป็นไปได้ สอดคล้องกับแนวทาง การอธิบายสถานการณ์ในช่วงวิกฤต (Clack, 2020) ทำให้ผู้รับสารมีเหตุผลและสามารถประเมินสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และคนสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลเพื่อปรับตัวหรือรับมือกับเหตุการณ์ได้ (Hudak, 2016)

ทั้งนี้ จากการถอดบทเรียนการนำเสนอข่าวเชิงทางออกของไทยพีบีเอส สามารถปรับใช้กับทุกประเด็นเนื้อหา โดยเน้นการสร้างผลกระทบ (Impact) ผ่าน 1) การกระตุ้นการอภิปรายและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในสังคม 2) การเปิดพื้นที่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม และ 3) การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถลงมือทำได้จริง กระบวนการนี้ต้องอาศัยการทำงานประสานระหว่างกองบรรณาธิการทั้งสามแพลตฟอร์มของไทยพีบีเอส ซึ่งสามารถพัฒนาได้ผ่านแนวทางสำคัญดังนี้

1. การพัฒนาข่าวเชิงลึกและการสร้างเนื้อหาแบบ "หางยาว" (Long-tail Content) ข่าวเชิงทางออกควรรวบรวมข้อมูลจากกรณีศึกษาในหลากหลายพื้นที่และบริบทเพื่อให้พร้อมใช้งานเมื่อต้องรายงานข่าวสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ การพัฒนาข่าวควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการให้ข้อมูล (Inform) สู่การอธิบายบริบท (Explain) และต่อยอดไปสู่การเสนอทางออก (Solution) พร้อมการบูรณาการจุดแข็งของแต่ละแพลตฟอร์ม เช่น ข่าวสั้นที่ดึงดูดความสนใจในสื่อสังคมออนไลน์ ข่าวอธิบายบริบทในเว็บไซต์ และรายงานเชิงลึกทางโทรทัศน์

2. การสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกัน ข่าวเชิงทางออกควรสะท้อนถึงความเป็นพลวัตที่เป็นไปได้ โดยนำเสนอข้อมูลที่หลากหลายและมาจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในหลายมุมมอง การใช้เครื่องมือสื่อสารเช่นการระดมข้อมูล (Crowdsourcing) ช่วยให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมและเข้าใจปัญหาในเชิงลึกมากขึ้น

3. การมีส่วนร่วมของสังคม (Participation) การสร้างพลังวารสารศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากประชาชน ตั้งแต่การตรวจสอบข้อเท็จจริง การนำเสนอมุมมองใหม่ ไปจนถึงการผลักดันประเด็นเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

4. การถอดบทเรียนเชิงลึก (Insight Solution) ขว้างเชิงทางออกต้องเจาะลึก วิเคราะห์ และถอดบทเรียนจากตัวอย่างจริง เพื่อให้เห็นภาพรวมของกระบวนการแก้ปัญหา พร้อมชี้ข้อจำกัดและศักยภาพในการนำไปปรับใช้ต่อไปในบริบทอื่น

แนวทางดังกล่าวช่วยให้การรายงานข่าวเชิงทางออกของไทยพีบีเอสตอบโจทย์ความต้องการของสังคม และสร้างผลกระทบเชิงบวกผ่านการสนับสนุนการมีส่วนร่วมและการเปลี่ยนแปลงในระดับสาธารณะ

ในส่วนของการพัฒนารอบการประเมินและเครื่องมือในการประเมินระดับของการนำเสนอข่าว ขว้างให้ทางออกคือข่าวที่นักข่าวใช้มุมมองหลายมุมในการหาคำตอบต่อคำถามของประเด็นนั้น ๆ เพื่ออธิบายให้รอบด้าน (Carretero and Bariain, 2016) มีจุดเน้นของเนื้อหาอยู่ที่การอธิบาย สาเหตุ (WHY) และ กระบวนการของเหตุการณ์นั้น (HOW) โดยจะเป็นการประกอบร่างของการให้ข้อมูล ข้อเท็จจริงที่ตรวจสอบแล้ว กับบริบทที่ขยายมุมมองอธิบายเรื่องนั้น (Gans, 2003) โดยมีรูปแบบของการทำให้ข้อมูลที่ซับซ้อนง่ายต่อการเข้าใจและปะติดปะต่อภาพใหญ่ของประเด็นได้ ขว้างให้คำอธิบายพยายามที่จะนำเสนอการสะท้อน และ มองกลับไปที่วิเคราะห์กับสิ่งที่เกิดขึ้น และถอดบทเรียนจากสิ่งนั้นเพื่อให้มองเห็นสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นและจะดำเนินไป และขว้างให้ทางออกจะมีกรอบการนำเสนอที่ให้บริบทและเบื้องลึกเบื้องหลังของประเด็นนั้น (Dan & Rauter, 2021) และ จะพบการใช้ Data และ การนำเสนอข้อมูลเชิง Data ในงานขว้างให้คำอธิบาย (Gibbs and Warhover, 2002)

จากกรอบเครื่องมือที่พัฒนาโดยใช้วาระปากท้องเป็นต้นแบบของการทดลองในการวิเคราะห์ประเมินผลเนื้อหา ให้รู้-ให้คำอธิบาย-ให้ทางออก ทำให้เห็นว่า กรอบนี้สามารถตั้งต้นการวิเคราะห์เพื่อประเมิน และเป็นแนวทางให้กับกองบรรณาธิการในการกำหนดกลยุทธ์เนื้อหาเพื่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะใน 3 ระดับ คือ ระดับของการรู้ทันสถานการณ์ ระดับของการเข้าใจ วิเคราะห์ และ ประเมินข้อมูลปัญหาสถานการณ์อย่างมีเหตุผลได้ และระดับของการวิเคราะห์และสังเคราะห์ทางออกทางแก้ปัญหาเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อได้ ซึ่งถ้ากำหนดนโยบายในการประสาน 3 ส่วนของเนื้อหาเข้าหากันอย่างเป็นระบบ และสร้างเนื้อหาต่อเนื่องที่พัฒนาประเด็นให้สมบูรณ์ เพื่อตอบโจทย์ทั้งความเร็ว บริบท เชิงลึกและทางออกของสังคม ก็จะทำให้ยกระดับเนื้อหาให้ตอบโจทย์กรอบคุณภาพของวารสารศาสตร์ได้อย่างเกิดประสิทธิผล

นอกจากนี้ การพัฒนารอบการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงปริมาณและคุณภาพที่ชัดเจนเป็นรากฐานสำคัญสำหรับการนำไปพัฒนาระบบการประเมินผลด้วย Machine Learning (ML) โดยกรอบดังกล่าวช่วยให้การป้อนข้อมูลและการฝึกระบบมีความแม่นยำ ลดอคติจากการวิเคราะห์ด้วยความรู้สึก และสร้างคลังข้อมูลที่ได้มาตรฐาน ซึ่งสามารถขยายไปสู่การประเมินผลในประเด็นอื่น ๆ ได้

สอดคล้องกับการศึกษาของ McIntyre และ Lough (2019) ที่เน้นความสำคัญของกรอบวิเคราะห์ในขว้างเชิงทางออก (Solution Journalism) และงานของ Panagiotou et al. (2021) ที่แสดงให้เห็นว่ากรอบวิเคราะห์ที่ชัดเจนช่วยเพิ่มความแม่นยำของระบบ News Monitor ในการวิเคราะห์ขว้างผ่าน ML การสร้างกรอบวิเคราะห์ที่เหมาะสมยังช่วยลดอคติและเพิ่มความน่าเชื่อถือ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ Murfi et al. (2019) และ Ayo et al. (2020)

ดังนั้น การนำกรอบการวิเคราะห์เนื้อหาไปต่อยอดในระบบ ML ถือเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความเชื่อมโยงระหว่างการใช้วิเคราะห์เชิงมนุษย์และการพัฒนาเทคโนโลยีที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพของการประเมินผลขว้างอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย โครงการออกแบบเครื่องมือวิจัยและวิเคราะห์การนำเสนอเนื้อหาตามวาระหลักขององค์กรปี 2564 ทุนสนับสนุนการวิจัยจากองค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย (ไทยพีบีเอส) และได้รับความอนุเคราะห์เครื่องมือในการพัฒนาและทดสอบระบบจาก NECTEC

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาการนำเสนอข่าวเชิงทางออก โดยกองบรรณาธิการควรส่งเสริมการผลิตข่าวที่เน้นการแก้ปัญหาและขยายขอบเขตการวิเคราะห์ปัญหาในระดับชุมชน เพื่อสร้างผลกระทบเชิงบวกต่อสังคม การบูรณาการข้อมูลข้ามแพลตฟอร์มเป็นอีกแนวทางสำคัญ โดยการใช้จุดแข็งของแต่ละแพลตฟอร์ม เช่น ข่าวสั้นในสื่อสังคมออนไลน์ รายงานเชิงลึกในเว็บไซต์ และวิเคราะห์เชิงลึกในโทรทัศน์ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการสื่อสาร นอกจากนี้ ควรพัฒนาเครื่องมืออัตโนมัติที่สามารถประเมินคุณภาพของข่าวเชิงทางออกโดยอัตโนมัติ ด้วยการใช้เทคโนโลยี AI และ Machine Learning เพื่อลดอคติในการวิเคราะห์และสร้างมาตรฐานการนำเสนอข่าว

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายขอบเขตการศึกษาด้วยการเปรียบเทียบการรายงานข่าวในหลายสำนักข่าว เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มการนำเสนอข่าวเชิงทางออก (Solution Journalism) ในวงกว้างขึ้น รวมถึงศึกษาผลกระทบของข่าวเชิงทางออกต่อพฤติกรรมของผู้รับสาร เพื่อเป็นแนวทางในการรายงานข่าวลักษณะนี้ให้กับกองบรรณาธิการและพัฒนาองค์ความรู้การรายงานข่าวเชิงทางออก ในส่วนการวิจัยการพัฒนาระบบ Machine Learning กับงานวารสารศาสตร์ นักวิจัยต่อยอดพัฒนาโมเดลการวิเคราะห์ที่สามารถใช้ร่วมกับเทคโนโลยี AI และ Machine Learning ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเพิ่มชุดข้อมูลฝึกสอนที่ครอบคลุมหลากหลายประเด็นเพิ่มขึ้นได้

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2564). การสำรวจความต้องการของประชาชน พ.ศ. 2564 (ของขวัญปีใหม่ที่ต้องการจากรัฐบาล). กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/survey_detail/2023/20230430135211_36579.pdf

Ayo, F. E., Folorunso, O., Ibharalu, F. T., & Osinuga, I. A. (2020). Hate speech detection in Twitter using hybrid embeddings and improved cuckoo search-based neural networks. *International Journal of Intelligent Computing and Cybernetics*, 13(4), 485–525. <https://doi.org/10.1108/IJICC-06-2020-0061>

Buckman, S. R., Shapiro, A. H., Sudhof, M., & Wilson, D. J. (2020). News sentiment in the time of COVID-19. *FRB SF Weekly Letter*, 2020(08), 1–05. <https://www.frbsf.org/economic-research/files/el2020-08.pdf>

- Carretero, A. B., & Barriain, G. J. (2016). Slow Journalism in Spain. *Journalism Practice*, 10(4), 521–538. <https://doi.org/10.1080/17512786.2015.1124729>
- Clack, R. P. (2020, April 14). **Explanatory journalism is entering a golden age in the middle of the coronavirus pandemic**. Poynter. <https://www.poynter.org/reporting-editing/2020/explanatory-journalism-is-entering-a-golden-age-in-the-middle-of-the-coronavirus-pandemic/>
- Dan, V., & Rauter, D. (2021). Explanatory reporting in video format: Contrasting perceptions to those of conventional news. *Journalism Practice*, 1–22. <https://doi.org/10.1080/17512786.2021.1966644>
- Gans, H. J. (2003). **Democracy and the news**. Oxford University Press.
- Gibbs, C. K., & Warhover, T. (2002). **Getting the whole story: Reporting and writing the news**. Guilford Press.
- Hamborg, F., Donnay, K., & Gipp, B. (2019). Automated identification of media bias in news articles: An interdisciplinary literature review. *International Journal on Digital Libraries*, 20, 391–415. <https://doi.org/10.1007/s00799-018-0261-y>
- Hossein, N., & Miller, D. W. (2018). Predicting motion picture box office performance using temporal tweet patterns. *International Journal of Intelligent Computing and Cybernetics*, 11(1), 64–80. <https://doi.org/10.1108/IJICC-04-2017-0033>
- Hudak, J. (2016, February 24). **Shining light on explanatory journalism's impact on media, democracy, and society**. Brookings. <https://www.brookings.edu/blog/fixgov/2016/02/24/shining-light-on-explanatory-journalisms-impact-on-media-democracy-and-society/>
- McIntyre, K. E., & Gyldensted, C. (2017). Constructive journalism: An introduction and practical guide for applying positive psychology techniques to news production. *Journal of Media Innovations*, 4(2), 20–34. <https://doi.org/10.13152/jmi.v4i2.103>
- McIntyre, K. E., & Lough, K. (2019). Toward a clearer conceptualization and operationalization of solutions journalism. *Journalism*, 1–16. <https://doi.org/10.1177/1464884919833808>
- McQuail, D., & Deuze, M. (2020). **McQuail's media & mass communication theory** (7th ed.). SAGE Publications.
- Murfi, H., Siagian, F. L., & Satria, Y. (2019). Topic features for machine learning-based sentiment analysis in Indonesian tweets. *International Journal of Intelligent Computing and Cybernetics*, 12(1), 70–81. <https://doi.org/10.1108/IJICC-04-2018-0057>
- Panagiotou, N., Saravanou, A., & Gunopulos, D. (2021). News monitor: A framework for exploring news in real-time. *Data*, 7(1), 3. <https://doi.org/10.3390/data7010003>

- Roberts, D. (2019, December 7). **My advice for aspiring explainer journalists**. Vox.
<https://www.vox.com/science-and-health/2018/12/7/18117404/advice-for-journalists-news-media>
- Solutions Journalism Network. (2020). **Solutions journalism: What is it and why should I care?**. The Whole Story. <https://thewholestory.solutionsjournalism.org/solutions-journalism-what-is-it-and-why-should-i-care-e5acd0ab5332>
- Thomson Reuters. (2016). **News or noise? Thomson Reuters 2016 annual report**.
<https://archive.annual-report.thomsonreuters.com/2016/is-it-news-or-noise.html>
- Umer, M., Imtiaz, Z., Ullah, S., Mehmood, A., Choi, G. S., & On, B. W. (2020). Fake news stance detection using deep learning architecture (CNN-LSTM). **IEEE Access**, **8**, 156695–156706. <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3019735>
- Varma, A. (2017). When empathy is not enough: The possibilities for solidarity in the San Francisco homeless project. **Journalism Practice**, 1–17.
<https://doi.org/10.1080/17512786.2017.1394210>
- Vehkoo, J. (2010). **What is quality journalism and how it can be saved?**. Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford.
- Višňovský, J., & Bielik, P. (2021). Explanatory journalism – a new way how to communicate in digital era. **Media Literacy and Academic Research**, **4**(1).
<https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-18ff7804-b37e-4e04-8d4d-60bbb25e3d1b>